

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

УДК 34(477)(091):[343.14:343.13(477.83/.86) «1873»(094.4)]
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-1.6>

ГАЛАБУРДА Т.І.

**ДОКАЗИ Й ДОКАЗУВАННЯ В АВСТРІЙСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ ЗА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ 1873 Р.**

Статтю присвячено дослідженню доказів і доказування в австрійському кримінальному судочинстві за Кримінально-процесуальним кодексом 1873 р. Охарактеризовано основоположні правові засади якими регулювалися питання доказів й доказування під час здійснення австрійського кримінального судочинства, зокрема, такі як: врахування інтересів громадянського суспільства та необхідність того, щоб жодна винна особа не unikнула покарання (відповідальності) і повага до захисту індивідуальної та громадянської свободи, яка може бути піддана обмеженням у результаті здійснення кримінально процесу, щоб жодна невинна особа не постраждала від дій вчинених органами, що здійснювали кримінальне судочинство

Проаналізовано доктринальні підходи, щодо розуміння поняття прямих і непрямих доказів. Встановлено, що у тогочасній літературі поняття доказів не було чітко сформульованим й не містило ознак притаманним сучасному поняттю доказів, хоча класифікація доказів була такою як і в сучасних правових систем, але тодішня доктрина права не виробила єдиної позиції щодо непрямих доказів.

Зазначено, що тодішня правова література пов'язувала поняття доказів із поняттям засобів доказування (Beweismittel), які розумілися як будь-яка процесуальна діяльність, що дає змогу отримати докази в суді. Визначено місце та роль доказів та доказування в австрійському кримінальному процесі та їх окремі ознаки. Окрему увагу звернуто на такі види джерел доказів як огляд, висновок експерта. Встановлено, що закон врегульовував здійснення огляду в казуїстичний спосіб, тобто, закон не розмежував огляд місця події, людей та об'єктів між собою. Тільки згодом, такий поділ огляду на окремі види отримав визнання. Велика увага в КПК 1873 р. була приділена експертам, що мали два завдання: перше – вивчення матеріальних доказів, друге – подання відповідних висновків експертизи та їх обґрунтування. Виклик експертів залежав від волі судді, за загальним правилом суддя викликав двох експертів. Випадок меншого значення, коли можна було викликати лише одного експерта, був винятком з правила.

Ключові слова: *непрямі докази, доказування, австрійське кримінальне судочинство, висновок експерта, огляд.*

The article is devoted to the study of evidence and proving in Austrian criminal proceedings under the Criminal Procedure Code 1873. It describes the fundamental legal principles that governed the issues of evidence and proving in Austrian criminal proceedings, such as: taking into account the interests of civil society and the need for no one to avoid punishment (responsibility) and respect for the protection of individual and civil liberties, which may be subject to restrictions as a result of criminal proceedings, so that no innocent person is harmed by the actions of the authorities.

Doctrinal approaches to understanding the concept of direct and indirect evidence are analyzed. It is established that in the then literature the concept of evidence was not clearly formulated and contained no features inherent in the modern concept of evidence, although the classification of evidence was such as in modern legal systems, but the

then doctrine of law did not develop a unified position on circumstantial evidence. It was noted that the then legal literature linked the concepts of evidence to the concept of means of proving (Beweismittel), which was understood as any procedural activity that would allow evidence to be obtained in court.

The place and role of evidence and proof in Austrian criminal proceedings and their characteristics were defined. Special attention is paid to such types of sources of evidence as examination, expert opinion. It was established that the law regulated casuistic inspection, i.e. the law did not differentiate between inspection of the scene of the accident, people and objects among themselves.

It was only afterwards that this division of the review into distinct types was recognized. In the CPC of 1873, a great deal of attention was paid to the experts who had two tasks: the first – the study of material evidence, the second – submission of the relevant conclusions of the examination and their justification. The call of experts depended on the will of the judge, as a general rule, the judge called two experts. The case of a lower value, when only one expert advisor could be called, was an exception to the rule.

Key words: *indirect evidence, proving, Austrian criminal procedure, expert opinion, review.*

Вступ. Євроінтеграційні процеси в нашій державі зумовлюють необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства України відповідно до міжнародних та європейських стандартів прав людини. Так, у правових системах, де застосовується змагальний принцип судочинства, докази й доказування відіграють важливу роль у винесенні рішень у кримінальних справах. Теорія доказів та доказове право сьогодення традиційно залишаються фундаментом науки кримінального процесу, оскільки розглядають особливості відображення злочину в матеріальному середовищі та в пам'яті людей, закономірності пізнавальної діяльності у сфері кримінального провадження, процесуальною формою доказової діяльності. Тому, врахування міжнародного історико-правового досвіду теорії та практики, зокрема австрійського кримінального судочинства другою половиною XIX ст. дасть змогу виокремити особливості правотворення та правозастосування відповідних правових інститутів, що можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства в галузі кримінально-процесуального права України.

Дослідженню та аналізу питань, пов'язаних із доказами й доказуванням в австрійському кримінальному судочинстві за Кримінально-процесуальним кодексом 1873 року приділялася увага як закордонними, так і вітчизняними фахівцями: К.Й.А. Міттермайер, Е. Кшимускі, С. Гродзіський, Ю. Глязер, Ю. Макевич, Ю. Розенблат, З. Пап'єрковський, Дж. Нелькен, І. Фойницький, В. Кульчицький, Б. Тищик, І. Бойко, А. Ткач, М. Никифорак, О. Кондратюк, Н. Худоба та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження доказів та доказування в австрійському кримінальному судочинстві за Кримінально-процесуальним кодексом 1873 р.

Результати дослідження. Норми австрійського законодавства, якими регулювалися питання доказів й доказування під час здійснення кримінального судочинства ґрунтувалися на таких основоположних правових засадах, а саме: 1) врахування інтересів громадянського суспільства та необхідність того, щоб жодна винна особа не уникала покарання (відповідальності); 2) повага до захисту індивідуальної та громадянської свободи, яка може бути піддана обмеженням у результаті здійснення кримінального процесу, щоб жодна невинна особа не постраждала від дій вчинених органами, що здійснювали кримінальне судочинство. Таким чином, перша засада не повинна була обмежувати якимось чином рішеннями суддів, а навпаки – сприяти притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб відповідно до закону, у той час як законодавець повинен був збільшити перелік доказів, за допомогою котрих здійснювалося обвинувачення й відповідні норми не повинні були містити жорстких положень, щодо вимог достовірності кожної частини доказів, оскільки відсутність хоча б якоїсь незначної частини доказів часто приводила до того, що винна особа уникала відповідальності.

Друга засада спонукала законодавчий орган враховувати, що менш кваліфікований суддя, котрий ще за відсутності практичного досвіду не завжди міг під час здійснення кримінального судочинства розібратися в достовірності деяких доказів і це призводило до того, що суддя міг помилково надати перевагу таким доказам. Друга засада сприяла тому, що законодавець встановив більше правових вимог достовірності індивідуальних доказів, а в загальних нормах

кримінально-процесуального законодавства було детальніше прописано рекомендації та зауваження які повинні були враховувати судді під час оцінки конкретних доказів у справі [1, с. 6]. Про це свідчать положення, які законодавчий орган встановив для розгляду непрямих доказів у справі.

На думку юриста К. Міттермайера, можливо, було б доцільно проінформувати суддів і зазначити, що має бути збіг попередніх і супутніх непрямих доказів. Але якщо законодавець поставить такі положення до абсолютно обов'язкових вимог доказової сили окремих доказів у справі, то процесуальні можливості судді будуть цим обмежуватися і йому прийдеться виправдати обвинувачену сторону [1, с. 6]. Такі обмеження щодо можливості порушити права невинних осіб стане наслідком максимально обмеження доказів, на основі котрих суд здійснював судочинство. У цьому випадку існувала проблема того, що законодавець чим більше надавав перевагу першій або другій правовій zasadі, тим більше розширеною або обмеженою буде теорія доказів, яку він встановлював. Якщо законодавець встановлював основною другу zasadу, де здійснювати обвинувачення на основі тільки зібраних доказів було недоцільним, через те, що «штучні» докази часто виявлялися на практиці неправомірними, то законодавець зважаючи на важливість покарання винної особи та збереження безпеки громадянського суспільства, залишав за собою право на внесення відповідних змін у законодавство та намагався уникати якихось абсолютних або заборонних правових норм, за допомогою яких здійснювалося кримінальне судочинство. Судді повинні були слідувати букві закону й покладатися на власний набутий досвід, а також, з відповідальністю враховувати ті чи інші обставини, що слугували доказом у кримінальній справі.

Література, датована кінцем XIX–XX ст., доводить, що всі обставини, на підставі яких суддя формував своє рішення, були доказами [2, с. 367].

Основна класифікація доказів, як і в сучасних правових системах, поділялася на докази щодо їх джерела та щодо їх предмета. Докази щодо їх джерела були додатково розділені на прямі докази (*direkte Beweise*) і непрямі докази (*indirekte Beweise*). Джерелом прямих доказів могли бути лише висновки, зроблені особисто суддею або третіми сторонами, які потім повідомляли суддю про них. У ті часи ці докази називалися природними доказами (*natürlicher Beweis*) у науці кримінально-процесуального права. Також, розглядалося питання непрямих доказів. Згідно з тодішніми міркуваннями, підставою для непрямих доказів послужили висновки судді, які полягали у встановленні достовірності факту, що були предметом доказів. Факти, що були предметом такого висновку, визначалися як непрямі докази. І непрямі докази визначались як обставини, які безпосередньо не підтверджували достовірність факту, що був доказом, але події, з яких можна було лише зробити висновок про достовірність відповідного факту. Отже, прямі докази, здебільшого, визначалися як непрямі докази або штучні докази (*Künstlicher Beweis*) [2, с. 370–372].

Разом з тим, тогочасна доктрина права не виробила єдиної позиції щодо непрямих доказів. Так, у старій літературі з кримінального судочинства можна виділити погляди, що ототожнювали непрямі докази з прямими доказами. Вчений-науковець М. Строгович вказував, що всі докази – як прямі, так і непрямі, що підтверджують вину обвинуваченого – це докази [3, с. 278] (широке розуміння непрямих доказів); науковці А. Вінберг, Г. Мінковський, Р. Рахунов – непрямі докази є непрямыми доказами, що свідчать проти обвинуваченого [4, с. 6–7] (за умови, що непрямі докази були й доказами, і джерелом доказів, що їх встановлювали); проф. С. Гродзиський поєднував поняття непрямих доказів тільки з фактом наявності доказів і визначаючи джерело в якості засобу доказування [5, с. 79].

Важливо наголосити на тому, що згадані автори використовують поняття «докази» в різних значеннях, що також призводить до неоднозначності самого поняття непрямих доказів. Погляди, у яких визначалися непрямі докази без використання терміну «докази» належали, зокрема, таким авторам: професор Е. Кшимускі вважав, що «непрямі докази – це обставини, з яких можна зробити висновки, що будь-яка подія, яка давала змогу зробити висновок про вчинення обвинуваченим інкримінуючого діяння протиставляється їх обставинам, що складають суть злочину», а також автор доходить висновку, що одна подія не має доказового значення [6, с. 376].

Професор С. Глазер стверджує, що непрямі докази – це обставина, яка не вказує безпосередньо на ймовірність будь-якого факту, а тільки вказує на правдивість такої фактичної обставини (події), за допомогою котрої можна стверджувати, що цей факт правдивий [7, с. 209]. На думку професора з кримінального права З. Пап'єрковського, «непрямі докази слід розуміти як фактичну обставину, яка дає нам зробити деякі висновки щодо істинності або хибності іншої фактичної обставини. Це міг бути будь-який факт або подія, більш-менш вагома, головне, аби вони залишалися тільки в межах зв'язку з тим, що ми хочемо довести в процесі» [8, с. 32–33], відповідні факти або події контрастують із непрямыми доказами, які визначаються як «сума

визначеності, що випливає із послідовності непрямих доказів» [8, с. 39]. На думку автора, непрямі докази могли бути як обтяжуючими (*indicia accusatoria*), так і пом'якшуючими (*indicia excusatoria*) [8, с. 33–34].

Можна також виокремити авторів, які протиставляють непрямі докази прямим доказам, наголошуючи на їх рівноцінності, а також заперечуючи поділ прямих і непрямих доказів, що свідчить про велику практичну роль непрямих доказів [9, с. 8]. Погляди, що непрямі докази з речовими доказами, значно відрізняються від представлених вище [10, с. 157; 11, с. 264]. Інші автори, у тому числі Е. Буньє, П. Гарран, М. Труд-Лакост, Р. Мерле, А. Вітус поставили знак рівності між непрямыми доказами та фактичними припущеннями [9, с. 8].

Доктрина кримінального процесу традиційно розмежовує так звані прямі докази та непрямі (побічні) докази при класифікації доказів. Перша група охоплює докази, на підставі яких основний факт може бути підтверджений безпосередньо з допомогою дедуктивних міркувань, що є логічно достовірним, тоді як непрямі докази покладаються на метод редуktivних міркувань, що дає змогу реконструювати факти за припущеннями, що свідчать про фактичний послідовність і взаємозв'язок досліджуваних кримінальних подій [12, с. 358].

Визначення професора З. Пап'єрковського слід визнати як і раніше актуальним, згідно з ним, «непрямі докази побудовані таким чином, що певні обставини, які безпосередньо не пов'язані зі злочином, були доведені, тоді як достовірність основного факту, що є об'єктом обвинувачення, міг бути підтверджено тільки згодом» [8, с. 33].

Докази щодо до предмета обвинувачення поділялися на обвинувальні докази (*Anschuldigungsbeweise*) та виправдувальні докази (*Anschuldigungsbeweise*). Перша група доказів включала всі факти, на котрих ґрунтувалося обвинувачення. Друга група доказів – усі факти представлені стороною захисту до суду. Тому, такий подібний розподіл побічно походив із §3 австрійського КПК 1873 року, де законодавець чітко встановив, що всі органи влади, які діють у межах кримінального судочинства, повинні однаково розглядати обставини, що використовувалися як для засудження, так і для захисту обвинуваченого. Отже, суд був зобов'язаним «*ex officio*» розглянути всі докази як за, так і проти обвинуваченого [13, с. 16].

Тодішня правова література пов'язувала поняття доказів із поняттям засобів доказування (*Beweismittel*), які розумілися як будь-яка процесуальна діяльність, що дає змогу отримати докази в суді. В австрійському кримінальному судочинстві виділяли такі засоби доказування: огляд, висновки експертів, показання свідків, свідчення підозрюваного (обвинуваченого), листи й документи та непрямі докази [2, с. 278, 371].

Закон не містив визначення поняття огляд. У ньому тільки вказано, коли проводилася така процесуальна дія як огляд. Відповідно до §116 огляд проводився, коли з'являлася необхідність пояснити важливі обставини для розслідування. Водночас, у літературі передбачалося, що огляд був процесуальним актом, коли суддя перевіряв конкретні об'єкти, щоб встановити фактичні обставини, що мали важливе значення для майбутнього розгляду кримінальної справи.

Завдяки особливому значенню кримінально-процесуального кодексу, закон врегулював здійснення огляду в казуїстичний спосіб. Тобто, закон не розмежовував огляд місця події, людей та об'єктів між собою. Тільки згодом, такий поділ огляду на окремі види отримав визнання. Проведенням огляду керував слідчий суддя або окружний суддя. Суддя був зобов'язаним залучити двох свідків, які допомагали йому під час огляду. Свідки могли бути допитані судом пізніше, щодо всіх обставин, пов'язаних із проведенням огляду. У конкретних випадках підозрюваний та його захисник могли брати участь у проведенні огляду (§ 116). Необхідно було скласти протокол огляду, який повинен був бути точним і детальним та повинен був відображати об'єкт огляду в істинній формі. Малюнки, ескізи або плани додавалися до протоколу огляду (§ 117).

Особлива увага в КПК 1873 року була присвячена зовнішньому огляду трупа, при підозрі, що смерть настала в результаті злочину. У таких випадках ідентифікація та огляд як трупа, так і місця його знаходження проводилися насамперед. Ідентифікація проводилася шляхом допиту свідків. Якщо ідентифікація не могла бути здійснена таким чином, то точний опис тіла оголошувався в пресі. У протоколі огляду слід було вказувати особливо точний опис трупа, одягу загиблого та можливих слідів на ньому, рани на тілі та їхній тип, а також знаряддя, за допомогою яких були нанесені рани, якщо це було можливо. Наступним кроком було проведення розтину тіла, яке, як і огляд, проводилося двома лікарями (§ 127–129). Питання огляду й розтину трупа регулювалося «Інструкцією про посмертний огляд і розтин трупа», введеної постановою Міністерства внутрішніх справ і юстиції від 28 січня 1855 року № 26.

Огляд тілесних ушкоджень, отриманих живими людьми під час злочину, проводилося двома лікарями або лікарем разом із хірургом (§132). Що стосується жінок, то КПК 1873 року передбачав виняток – цей акт міг бути здійснений акушерками, а в разі невеликої тяжкості – акушерками (§ 133).

Значну увагу у кодексі було приділено також експертам, які в професійній літературі XIX–XX ст. були названі польською мовою як «znawcy» (експерти) (Sachverständigen, periti, esperti). Загалом, вони мали два завдання. Перше – це вивчення матеріальних доказів. Друге – подання відповідних висновків експертизи та їх обґрунтування. Виклик експертів залежав від волі судді. Кодекс передбачав, що суддя повинен був викликати двох експертів. У випадку меншого значення для розслідування, можна було викликати лише одного експерта, що було винятком із правила (§ 118). Проте, Розпорядження Міністерства юстиції від 26 березня 1886 року № 11, який захищав фінанси монархії, запровадив правило про те, що експерти повинні бути викликані лише у випадку суттєвої необхідності. Крім того, судді були зобов'язані чітко визначити завдання для експертів [16, с. 193].

Суддя викликав експертів, які були внесені в список відповідного суду. Ці списки були дійсними з 1858 року. На основі Розпорядження Міністерства юстиції від 1 червня 1858 року № 9744. Якщо із певної галузі знань у суді призначався експерт, то інших експертів слід залучати тільки тоді, коли загрожувала затримка проведення експертизи або постійно виявлялися перешкоди для проведення такої процесуальної дії або в конкретному випадку ставлення експерта до підозрюваного було упередженим. Тобто, суд мав право викликати інших експертів, якщо експерти відповідної спеціалізації не були включеними в список суду або відповідні експерти не могли провести експертизу та висловити свою думку з різних причин. Якщо експерт не з'являється на запрошення суду через невідомі причини або відмовляється брати участь у проведенні експертизи, то суд мав право накладати штраф у розмірі від 5 до 100 австрійських гульденів [14, с. 78]. На практиці викликалися всі, хто, як відомо, мав будь-яку професійну кваліфікацію. Наприклад, довідник слідчої служби поліції Австрії рекомендував викликати ковалів або слюсарів у разі крадіжки зі зломом, зброярів у разі використання зброї та вчителів у випадку листів із погрозами [15, с. 362].

Якщо були якісь сумніви з приводу експертизи, у випадку виникнення помилок або суперечностей у висновках експертів суд мав право в кінцевому підсумку викликати нових експертів. Тому, якщо фахівці були лікарями або хіміками, суд міг звернутися до медичного відділу з проханням надати свій висновок. Так, відповідно до § 136 КПК 1873 році у важливих та важких випадках компетентне медичне відділення могло бути безпосередньо залучене для винесення власної думки із відповідних питань кримінальної справи (§ 136). Потім цей відділ розглядався як комісія експертів із головним лікарем, що очолював відповідний відділ. Це впливало з постанови Міністерства юстиції від 18 травня 1874 р [16, с. 199–200].

Зазвичай, прокурор так і обвинувачений мали повідомлятися про вибір та залучення експерта для проведення експертизи, оскільки вони мали право заперечувати проти обрання відповідного експерта в справі. Головуючий суддя повинен був розглянути такі заперечення і якщо він встановлював, що заперечення були виправданими для справи, то суддя мав право залучити інших експертів [17, с. 282].

Кодекс також врегулював детальні питання, пов'язані з викликом експертів у випадках вбивств та тілесних ушкоджень та проведення по них експертизи (§ 127–133). Показово, що кодекс чітко визначив, що в разі передбачуваного отруєння потерпілого також слід викликати експертів-хіміків, окрім лікарів (§ 131). Кодекс чітко не встановлював питання, на які повинні були відповісти експерти після проведення огляду та розкриття тіла (§ 129–130), а також те, як мав виглядати судово-медичний висновок про тілесні ушкодження потерпілого. Австрійському законодавцю забракло точності щодо правил, пов'язаних із наданням судово-психіатричних висновків у справах. Лише один розділ був присвячений цій проблемі (§ 134). У таких питаннях тільки лікарі могли висловити свою думку. Вони були зобов'язані визначити, зокрема, чи була обстежена особа психічно хворою, коли він чи вона вчиняла дію, у якій його чи її обвинувачують, і яка хвороба це була. Роз'яснення про те чи була обстежувана особа осудною чи неосудною в момент вчинення кримінально караного діяння, вказувалося у висновку лікаря.

В австрійському кримінальному судочинстві визначалася також процедура у разі, коли достовірність документів була поставлена під сумнів або в разі встановлення автора конкретного документа. У таких ситуаціях суддя мав право, але не був зобов'язаний, віддавати розпорядження про проведення відповідних експертиз, що полягали в порівняльному вивченню рукописного тексту (§ 135). Тут варто зазначити, що в КПК 1873 року не містилося визначити поняття

документа. У теорії кримінального процесу було декілька визначень поняття документа. Судова практика зазвичай припускала, що цей документ був або листом, що підтверджував достовірність події, або лист, складений для підтвердження настання події, що спричинила юридичні наслідки. У теорії також підіймалося питання, про те, що документи ніколи не були окремим засобом доказу. Таким чином, документи повинні були перевірятися з допомогою інших засобів доказування в кримінальній справі [2, с. 371–372].

Процесуальні дії в разі підозри, щодо підробки або фальсифікації державних цінних паперів та підробки грошей регулювалося окремими нормами КПК 1873 року. Суддя був зобов'язаним направити державні кредитні цінні папери в Міністерство фінансів, щоб отримати відповідь, чи були вони справжніми чи ні, і як вони були сфальсифіковані та чи використовувалися спеціальні інструменти для цього. Крім того, Міністерство фінансів надавало інформацію про те, чи були цінні папери державної позики в обігу раніше. Коли виникла підозра в підробці банкнот, перевірка проводилася в штаб-квартирі Національного Банку Австрії, так званим Комітетом з розгляду підроблених банкнот. Що стосувалося підозри в підробці монет, то обов'язково було звертатися до Головного відділу монетного двору у Відні (§ 136). У разі підозри щодо підробки іноземних грошей слідчий суддя повинен був звернутися безпосередньо до Міністерства юстиції, яке ініціювало відповідні процедури по цій справі [18, с. 97–98].

Експертів доводилося викликати й у разі підпалу. Їхня роль полягала у визначенні того, як було викликано підпал, якими засобами, чи існувала безпосередня загроза життю та здоров'ю людей, а також розмір збитку, заподіяного вогнем (§ 137).

Положення про огляд та виклик експертів закінчувалися своєрідним загальним застереженням, оскільки закон допускав проведення огляду та виклик експертів також і в будь-якому іншому випадку скоєного злочину проти життя чи здоров'я, а також у разі заподіяння шкоди майну, для встановлення обставин, пов'язаних із вчиненням злочинного діяння (§ 138).

Висновки. Отже, з прийняттям австрійського КПК 1873 року розпочався новий етап розвитку кримінального судочинства. Основоположні правові засади, якими регулювалися питання доказів й доказування під час здійснення австрійського кримінального судочинства містили такі положення, які не обмежувалися рішенням суддів, сприяли притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб відповідно до закону, збільшували перелік доказів, не містили жорстких положень, щодо вимог достовірності кожної з частин доказів. Австрійський законодавець встановив більше правових вимог достовірності індивідуальних доказів, а в нормах кодексу детально були прописані рекомендації та зауваження під час оцінки конкретних доказів у справі.

У тогочасній літературі саме поняття доказів не було чітко сформульованим й не містило ознак притаманним сучасному поняттю доказів, хоча класифікація доказів була такою як і в сучасних правових систем, але тодішня доктрина права не виробила єдиної позиції щодо непрямих доказів. Багато авторів використовували поняття доказів в різних значеннях, що також призводило до неоднозначності самого поняття непрямих доказів.

Поняття доказів пов'язували із поняттям засобів доказування, які розумілися як будь-яка процесуальна діяльність, що дає змогу отримати докази в суді. Закон не містив визначення поняття огляд і його застосовували, коли з'являлася необхідність пояснити важливі обставини для розслідування. Особлива увага в КПК 1873 року була присвячена зовнішньому огляду трупа, при підозрі, що смерть настала в результаті злочину, а також, експертам, що мали завданням вивчення матеріальних доказів й подання висновків експертизи та їх обґрунтування. Водночас, простежувалася тенденція замість експертів – приватних осіб залучати державні установи та інститути у деяких сферах, наприклад, фінансовій, медичній та ін.

Список використаних джерел:

1. Mittermaier C.J. A. Die Lehre vom Beweise im Deutschen Strafprozesse nach der Fortbildung durch Gerichtsgebrauch und deutsche Gesetzbucher in Vergleichung mit den Ansichten des englischen und französischen Strafverfahrens. Darmstadt, 1834. 504 S.
2. Krzymuski E. Wykład procesu karnego austriackiego. Kraków 1910. 535 s.
3. Strogowicz M. Prawda obiektywna i dowody sądowe w radzieckim procesie karnym. Warszawa, 1955.
4. Winberg A. Minkowski G. Rachunow R. Koswiennyje dokazatelstwa w sowietskomy ugołownom processie. Moskwa, 1956.
5. Grodziński M. Uliki w sowietskomy ugołownom processie. Moskwa, 1945.
6. Krzymuski E. Wykład procesu karnego austriackiego, Kraków, 1891.

7. Glaser S. Polski proces karny w zarysie wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych. Kraków, 1934. 401 s.
8. Papierkowski Z. Dowód poszlakowy w postępowaniu karnym, Studjum procesowo-prawne. Lublin, 1933. 149 s.
9. Nelken J. Dowód poszlakowy w procesie karnym. Warszawa, 1970. 204 s.
10. Claps A. Les indices dans le proces penal. Rochefort, 1931. 244 s.
11. Locard E. Dochodzenie przestępstw według metod naukowych. Łódź 1937. 271 s.
12. Waltoś S. Hofmański P. Proces karny. Zarys system. Lexis Nexis, 2016. 698 s.
13. Rosenblatt J., Makarewicz J., Ustawa o postępowaniu karnym z dnia 23 maja 1873 r. razem z odnoszącymi się do niej ustawami i rozporządzeniami objaśniona. Krakow, 1902. 602 s.
14. Kazimierz K. Ustawa O Postępowaniu Karnym Obowiązująca W Ziemiach Rzeczypospolitej Należących Do B. Zaboru Austriackiego: Z 23 Mja 1873 Nr 119 Dz. U.p. Warszawa : F. Hoesick, 1924. 476 S.
15. Brzęk W. Laboratoria kryminalistyczne Policji Państwowej // Problemy Kryminalistyki. 1980. № 144.
16. Rosenblatt J. Makarewicz J. Ustawa O Postępowaniu Karnym Z Dnia 23 Maja 1873 R. Kraków: Nakł. L. Frommera, 1911. 821 S.
17. Mitterbacher J. und Neumayer V. Erläuterungen zur Strafprozess-Ordnung vom 23. Mai 1873. Sammt dem Gesetz vom 23. Mai 1873 betreffend die Bildung der Geschworenengerichte. Graz: Verlag von Leuschner & Lubensky, 1874. 1014 s.
18. Ustawa o postępowaniu karnym z dnia 23 maja 1873, tudzież ustawy: o czasowym zawieszeniu Sądów Przysięgłych, i o układaniu list Przysięgłych: razem z ogłoszonymi dotychczas orzeczeniami Sadu kasacyjnego, ustawami i rozporządzeniami uzupełniającymi i objaśniającymi, Volume 2. Bojarski, Aleksander. Kraków, 1876. 396 s.

УДК 340.113

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-1.7>

ДАВИДОВ Д.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЯК ОСНОВНА МЕТА ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

У статті розглянуто та проаналізовано ефективність правових норм як передумову гармонійного розвитку економічної, політичної та правової систем держави. Визначено поняття ефективності правових норм як систему засобів правового регулювання та способів застосування права тим суспільним відносинам, на регулювання яких воно спрямоване, у відповідності з метою, що відповідає об'єктивним умовам розвитку суспільства. Наголошено, що для забезпечення ефективності процесуально-правового режиму необхідні такі умови, як: популярність для адресатів, зрозумілість і несуперечливість правових норм, що його закріплюють, співмірністю соціальних цілей та юридичних засобів досягнення цих цілей, забезпеченість функціонування правових режимів дієвою роботою правозастосовних органів, включаючи правоохоронні та судові органи. З'ясовано, що у процесі вдосконалення процесуально-правових режимів необхідно також визначати і закріплювати необхідний набір правових засобів, що сприяють досягненню цілей, зазначених у нормативно-правових актах, що закріплюють той чи інший галузевий режим, наприклад, у вигляді адекватних несприятливих юридичних наслідків їхнього порушення. Визначено, що з метою забезпечення ефективності процесуально-правових режимів треба створювати необхідні для цього умови: контролювати їхне

© ДАВИДОВ Д.О. – аспірант кафедри теорії та філософії права (Національний університет «Львівська політехніка»), начальник відділу (Військова прокуратура Центрального регіону України)